ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΓ' ΚΥΚΛΟΣ

ΔΕΛΤΙΟ 2

Ζούμε σε κοσμοιστορική εποχή.

Εποχή μεγάλων μεταβολών.

Μια νέα φάση της Ιστορίας ανοίγεται μπροστά στην ανθρωπότητα.

Το θεμελιώδες χαρακτηριστικό της είναι η ισχυρη επανακατάφαση του Οντος.

Ένα τρελό πείραμα αποκοτιάς του βαρβαρικού ανθρώπου για ηυξημένο έλεγχο και παρεμβατισμό πάνω στην πραγματικότητα (της φύσης και του εαυτού του) μέσω συστημάτων ηυξημένης τεχνητότητας τέλειωσε.

Το πείραμα βασίστηκε σε μια διαστροφή της Επανάστασης του Λόγου, σε μια παραχάραξη του κλασσσικού Ελληνισμού. Στο Παρμενίδειο πλαίσιο που συζητάμε αυτόν τον καιρό στα Σεμινάρια θα λέγαμε ότι ο Λόγος της Απάτης αυτονομήθηκε από τον Λόγο του Οντος.

Αποτέλεσμα ήταν η αφύσικη κυριαρχία της αληθοφάνειας έναντι της αλήθειας, της ευλογοφανούς πειθούς έναντι της έλλογης πεποίθησης, του υποκειμένου έναντι του ατόμου, του κράτους έναντι της κοινωνίας, του κατευθυντισμού έναντι της δημιουργικότητας. Τα «καλά ονόματα και πράγματα» παραμορφώθηκαν και πλαστογραφήθηκαν.

Το πείραμα απέτυχε όπως ήταν φυσικό και αναγκαίο.

Τα φυσικά συστήματα αυτοεπιβάλλονται.

Το Ον δείχνει την σκληρότητά του.

Και ο άνθρωπος με σεβασμό το αναγνωρίζει.

Αναγνωρίζοντάς το αναγνωρίζει τον πραγματικό εαυτό του.

Γιατί γνώση του Οντος και «γνώθι σεαυτόν» πάνε μαζύ.

Σφαδάζουν οι κλίκες της τεχνητότητας. Αλλά εις βάρος τους επιδεικνύονται. Απώλεσαν την αξιοπιστία τους στους πολλούς γιατι έχασαν την τεχνήτή αποτελασματικότητά τους.

Θα παρακολουθούμε τα τεκταινόμενα στον νέο κόσμο που διαμορφώνεται, στον παρερχόμενο αγωνιόντα και στην κακοδαίμονα χώρα μας, ανακαλύπτοντας το νόημά τους.

Η χρονολογική και λογική εξέλιξη της φιλοσοφικής σκέψης από τη γέννησή της στις αρχές του 6ου αιώνα π.χ. μέχρι τον Παρμενίδη ακολούθησε τέσσερα στάδια ή καλύτερα φάσεις.

Την Πρώτη Φάση χαρακτηρίζει ο Μονισμός των Ιώνων φιλόσοφων της Μιλήτου, Μονισμός της αρχής του κόσμου (μια η αρχή και αιτία της πραγματικότητας) και (τουλάχιστον για τους Θαλή και Αναξιμένη) Μονισμός της ουσίας του κόσμου (όλα τα όντα προκύπτουν από μεταμορφώσεις [«αλλοιώσεις»] ενός και του αυτού στοιχείου, π.χ. του ύδατος ή του αέρα).

Ήδη στον Αναξίμανδρο από τους Μιλήσιους όμως φαίνεται να αναδύεται η αδυναμία της παραγωγής όλης της πολλαπλότητας της φύσης από μια και μόνη μονοειδή αρχή. Αν π.χ. το ύδωρ είναι η μοναδική αρχή και ουσία του παντός, τότε χρειάζεται μια δεύτερη αρχή και αιτία εκτός από το ύδωρ η οποία ως αρχή μεταμόρφωσης του ύδατος θα δράσει επ' αυτού ώστε να παραγάγει την πολλαπλότητα των όντων στον κόσμο ή τουλάχιστον μια πρώτη μεταμόρφωση του ύδατος ώστε να μπορεί να αρχίσει η ακολουθία παραγωγής άλλων πραγμάτων στη σειρά.

Κι έτσι στη Δεύτερη Φάση αναπτύσσεται ο καθαρός οντολογικός Δυισμός των Πυθαγορείων: υπάρχουν δυο αρχές, η αλληλεπίδραση των οποίων γεννά όλη την ποικίλη διακόσμηση της ύπαρξης. Ο Πυθαγόρας ο Σάμιος, αν και αυτός καταγόμενος από την Ιωνική πλευρά της Ελλάδος, έδρασε θεωρητικά και πρακτικά, φιλοσοφικά και πολιτικά στη Μεγάλη Ελλάδα, με βάση τον Κρότωνα (Ιταλιωτική Φιλοσοφία).

Η Τρίτη Φάση ορίζεται από τον αναθεωρημένο και ανεπτυγμένο Μονισμό του Ηρακλείτου του Εφέσιου (το επίκεντρο πάλι στην Ιωνία). Μια δυναμική αρχή (το αείζωον πυρ) με ενύπαρκτο και συστατικό νόμο μεταβολής (τον λόγο) προς τον οποίο ταυτίζεται, και η αρχή της ενότητας των αντιθέτων, αίρει στον Ηράκλειτο την ανάγκη του Δυισμού.

Ο Παρμενίδης από την Ελέα της Κάτω Ιταλίας (νέα μετατόπιση του κέντρου βάρους στην δυτική πλευρά) αντιπροσωπεύει την Τέταρτη Φάση. Ο Μονισμός γίνεται Ενισμός. Δεν υπάρχει αρχή και αιτία του κόσμου, γιατί ο κόσμος των φαινομένων είναι μια απάτη. Υπάρχει μόνο το Ον, ένα και μοναδικό. Υπ' αυτήν την έννοια, τόσο ο Ιωνικός Μονισμός (πρωτογενής και αναθεωρημένος) όσο και ο Ιταλιωτικός Δυισμός είναι ψευδείς. Υπό άλλη έννοια, ο Μονισμός επανακαταφάσκεται, αλλά όχι ως Μονισμός αρχής πλέον, αλλά ως απόλυτος Μονισμός του Είναι, όπως ανέλυσα στο ΔΕΛΤΙΟ 1.

Μετά την αλήθεια του όντος (την οντολογία του απόλυτου είναι), ο Παρμενίδης, στο δεύτερο μέρος του ποιήματός του, στρέφεται προς τον κόσμο όπως τον αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις και σύμφωνα με το κοσμοείδωλο που η εμπειρία και ο κοινός νους

κατασκευάζουν για την πραγματικότητα. Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά αυτού του κόσμου των φαινομένων είναι τα ακριβώς αντίθετα από τα ουσιώδη ιδιώματα του Όντος, όπως αυτά προέκυψαν από την ανάλυση του απόλυτου δεδομένου της ύπαρξης, από το ΕΙΝΑΙ.

Συνοψίζοντας λοιπόν και αναδιατάσσοντας τα ιδιώματα του όντος που συναγάγαμε στην Παρμενίδεια οντολογία και αντιστοιχώντας τα ενάντιά τους, έχουμε συνεπώς τον ακόλουθο Παρμενίδειο Πίνακα των Αντιθέτων:

Το Ον

Τα Φαινόμενα

1

Αναγκαίο

Ενδεχόμενα

2

Αγέννητο και ανώλεθρο, ακίνητο και αμετάβλητο, εκτός χρόνου και χώρου

Γίγνονται και φθείρονται. Κίνηση, μεταβολή σε χρόνο και χώρο

3

Ομοιογενές, ισότροπο, αδιαίρετο, αδιαφοροποίητο, αδιαβάθμιστο, Εν

Ανομοιογενή, ανισότροπα, διαιρετά, ποικίλα, μάλλον και ήττον, πλήθος,

πολλά.

4

Πεπερασμένο, τέλειο, αύταρκες.

Άπειρα, ατελή, ελλειμματικά, ενδεή (δεόμενα άλλου τινός).

Όπως τα ιδιώματα του Όντος συναρτώνται αναγκαία μεταξύ τους και με το απόλυτο Είναι (όπως αποδείξαμε στο προηγούμενο Δελτίο), έτσι και τα βασικά χαρακτηριστικά των φαινομένων συνδέονται αναγκαία μεταξύ τους και με το φαίνεσθαι.

Για παράδειγμα. Η πολλαπλότητα των φαινομένων κάνει ώστε κανένα από αυτά να μην μπορεί να έχει το απόλυτο είναι, γιατί αν το είχε θα ήταν ένα και μόνο. Η σχετικότητα της ύπαρξης των φαινομένων σημαίνει ότι υπάρχουν όρια στο είναι τους, όρια όχι σαν το πέρας του Ενός Όντος με το μη-ον, δηλαδή τίποτα έξω από αυτό, αλλά όρια πέρα από τα οποία υπάρχουν άλλα όντα, όρια που οριοθετούν την ύπαρξη του κάθε όντος σε σχέση με την ύπαρξη άλλων. Το πέρας-όριο δηλαδή του καθενός είναι πιά περιορισμός. Και αυτός ο περιορισμός συνεπάγεται σχετική δύναμη ύπαρξης, άρα αδυναμία ύπαρξης πέρα από γένεση και φθορά. Η σχετική ύπαρξη είναι και σχετική ύφεση δύναμης, είναι συνεπώς και σχετική αυτάρκεια, κάνει τα πράγματα να έχουν ανάγκη το ένα το άλλο. Δεν μπορεί επομένως κανένα να είναι παντελές, να έχει την τελειότητα ενύπαρκτη στην ύπαρξή του. Αυτό τα κάνει να κινούνται, να μεταβάλλονται για να την βρουν, αφού δεν έχουν τη σταθερότητα και αυτοικανοποίηση (την έλλειψη της ανάγκης για κάτι άλλο που να τα γεμίζει) που μόνο η απόλυτη αυτάρκεια του είναι εξασφαλίζει στο ον. Η σχετικότητα της ύπαρξής τους εισάγει και το μάλλον και ήττον, επομένως ανομοιογένεια και ανισοτροπία, και κατ' ακολουθίαν διαιρετότητα. Χώρος και χρόνος είναι συνθήκες διαιρετότητας, άρα πολλαπλασιασμού και κίνησης στα (μαθηματικά) συνεχή τους. Έτσι τα φαινόμενα υπάρχουν στον χώρο και χρόνο, τώρα ή τότε, εδώ ή εκεί, έτσι ή αλλιώς. Αυτά και η ύπαρξή τους δεν είναι συνεπώς αναγκαία, αλλά (κατά την Αριστοτελική ορολογία) ενδέχεται και άλλως έχειν. Επομένως, το είναι τους δεν είναι απόλυτο αλλά σχετικό – και κλείσαμε τον κύκλο της επιχειρηματολογίας εκεί που τον ξεκινήσαμε.

Θα μπορούσαμε να τον είχαμε αρχίσει και οπουδήποτε αλλού, σε κάποια άλλη ιδιότητα των φαινομένων και πάλι να καταλήξουμε στο ίδιο σημείο, αφού διεξέλθουμε όλες τις άλλες συνανήκουσες ιδιότητες. Όπως έγραψε ο Παρμενίδης:

ξυνὸν δὲ μοί ἐστιν,

οἱπόθεν ἄρξωμαι· τόθι γὰρ πάλιν ἵξομαι αὖθις.

Ποιο είναι όμως το οντολογικό status των φαινομένων κατά Παρμενίδη; Η αναγκαία αλληλουχία των ιδιοτήτων του κόσμου των φαινομένων είναι σαν κατοπτρική αντανάκλαση της αναγκαιότητας των ιδιωμάτων του είναι. Τα φαινόμενα είναι σαν την εικονική πραγματικότητα του πραγματικού Όντος. Κι αυτό συμβαίνει γιατί ο κόσμος των φαινομένων στο σύνολό του ΕΙΝΑΙ το απόλυτο Ον. Έτσι κι αλλιώς δεν υπάρχει και τίποτε άλλο για να μπορεί να είναι εκείνο μάλλον παρά το Ον. Ο Κόσμος των Φαινομένων είναι μια εικονική φαντασμαγορία, ένας απειροποίκιλος ιριδισμός του Όντος σε ένα μαγικό καθρέφτη. Ο μαγικός καθρέφτης πολλαπλασιάζει το Έν, κινεί το ακίνητο, διαιρεί το αδιαίρετο, παραμορφώνει το τέλειο, ενδεχομενοποιεί το αναγκαίο. Αλλά στο σύνολό της η Εικόνα είναι η απεικόνιση του ενός απόλυτου Όντος –το ξαναλέω, δεν υπάρχει τίποτε άλλο για να εξηγήσει το μυστήριο. Ο μαγικός καθρέφτης δημιουργεί τις φανταστικές διαστάσεις του

χώρου και του χρόνου για να υπάρξει ανύπαρκτα ο κόσμος των φαινομένων.

Αλλά ούτε και ο μαγικός καθρέφτης δεν μπορεί να υπάρχει δίπλα στο απόλυτο Είναι. Όλα είναι μια οφθαλμαπάτη στην έρημο του μη όντος σαν τις υπερρεαλιστικές οπτασίες του Αγίου Αντωνίου στον πίνακα του Dali. Οι αισθήσεις είναι μέρος της απάτης όσο και τα αισθητά. Οι συνηθισμένες σκέψεις μας είναι μέρος της απάτης όσο και αυτά για τα οποία σκεπτόμαστε. Δεν υπάρχει προνομιακό Υποκείμενο του οποίου οι καταστάσεις (αισθήσεις, αντιλήψεις, σκέψεις) να παρέχουν τη στερεότητα της υπαρκτικής βεβαιότητας όσο και εάν αμφιβάλλουμε για την αντιστοιχία τους προς κάποια αντικειμενική πραγματικότητα. Αν το κόκκινο είναι απατηλό, η υποκειμενική αίσθηση του κόκκινου είναι περισσότερο, όχι λιγότερο, απατηλή, είναι μάλιστα διπλά απατηλή αφού στην απάτη της αντικειμενικής ιδιότητας προστίθεται η απάτη ενός υποκειμένου χωριστού από το αντικείμενο, που δρα ως οφθαλμός ο ορών την πραγματικότητα. Ή μάλλον ούτε ο οφθαλμός γιατί κι αυτός είναι αντικείμενο με αυτήν την (ευρωπαϊκή) λογική. Αλλά η όψη, το βλέμμα το ορών την πραγματικότητα. Κι αυτό όχι σαν σωματική λειτουργία αλλά σαν κάποια χωριστή ψυχοπνευματική δραστηριότητα. Και έπεται περιπλοκή πάνω στην περιπλοκή και τεχνητότητα πάνω στην τεχνητότητα και σύγχυση πάνω στη σύγχυση στο Ευρωπαϊκό στερέωμα του πνεύματος από το εμπειρικό και ψυχολογικό στο υπερβατικό και μεταφυσικό, και από το υπερβατικό στο υπερβατολογικό και «κριτικό», και από το υπερβατολογικό στο φαινομενολογικό και υπαρξιστικό υποκείμενο. Θα τα δούμε αναλυτικά αυτά στην ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος.

Μένουμε εδώ τώρα στέρεα στον Παρμενίδη και στην Προσωκρατική φιλοσοφία. Μετεωριζόμενοι μεταξύ Απολύτου Όντος και Κόσμου των Φαινομένων (και θα δούμε σε λίγο τι σημαίνει αυτό πρακτικά), πώς να περιγράψουμε το Κάτοπτρο της Παραμόρφωσης στο οποίο το Ον αντανακλάται ως Φαινόμενο, ώστε να δείξουμε την απατηλότητα αυτού του φαινομένου και ταυτόχρονα να στερήσουμε από το μαγικό κάτοπτρο ακόμη και τη φαινομενική ύπαρξη της εικόνας; Για τον Παρμενίδη το κάτοπτρο είναι η Γλώσσα, και οι ιριδισμοί της αντανάκλασης, τα φαινόμενα, είναι ονόματα. Μας το λέει στο σχετικό χωρίο με το οποίο τελείωσα το προηγούμενο Δελτίο, και το οποίο παραθέτω και εδώ:

τῷ πάντ᾽ ὀνομ(α)᾽έσται,

ὅσσα βροτοὶ κατέθεντο πεποιθότες εἶναι᾽αληθῆ,

γίγνεσθαι τε καὶ᾽όλλυσθαι, εἶναι τε καὶ οὐχί,

καὶ τόπον᾽αλλάσσειν διά τε χρόα φανὸν᾽αμείβειν.

B8.38-41

[Στο οποίο (δηλαδή το απόλυτο Ον) όλα είναι όνομα,

όσα οι θνητοί κατέθεσαν έχοντες την πεποίθηση ότι είναι αληθή,

το να γίνεται κάτι και να χάνεται, να είναι και να μην είναι,

και να μετατοπίζεται και να μεταλλάσσει τη λαμπρή του

επιφάνεια].

Η γλώσσα μας παίζει παιχνίδια. Γεννά την οφθαλμαπάτη, τη φαντασμαγορία των φαινομένων. Λέμε «αυτό είναι κόκκινο» και φαντασιωνόμαστε ότι το γραμματικό υποκείμενο σημαίνει μια οντολογική πραγματικότητα και το γραμματικό κατηγορούμενο μια συγκεκριμένη και ορισμένη ιδιότητα που την έχει το οντολογικό υποτιθέμενο. Κατά βάθος λέγοντας αυτή την πρόταση, και κάθε άλλη δυνατή, εννοούμε ένα και το αυτό πράγμα, ότι «το Ον είναι ον», ή μάλλον ούτε αυτό, εννοούμε κατά βάθος απλά και αδιαίρετα το ΕΙΝΑΙ. Και αυτό το κατά βάθος το βρίσκουμε όταν βυθιστούμε κάτω από τη φαντασμαγορία των φαινομένων στη μονότητα του ΕΙΝΑΙ και ταυτιστούμε με αυτήν. Τότε ο νους και η νόησή μας συμπίπτουν με το οντολογικό ΝΟΕΙΝ που ταυτίζεται με το ΕΙΝΑΙ. Και σε αυτή την ταύτιση δεν υπάρχει τίποτα άλλο εκτός από το ΕΙΝΑΙ, ούτε καθρέφτης ούτε απείκασμα, ούτε γλώσσα ούτε λόγος, ούτε αισθήσεις ούτε κόσμος των φαινομένων.

Αντιπαραθέστε αυτό το βίωμα της ταύτισης με το απόλυτο Είναι, το αιώνιο, το πλήρες, το αμετάβλητο, το παντέλειο, το αναγκαίο, προς το βίωμα του Βουδιστικού τέλους, το Νιρβάνα. Και θα δείτε την επισφαλή και τρεμάμενη βάση των ΙνδοΕυρωπαϊκών μυθοπλασιών. Συγκρίνετε από το άλλο μέρος το Παρμενίδειο βίωμα με την Αριστοτελική ιδέα του Θεού ως «νοήσεως νοούσης εαυτήν». Και θα βεβαιωθείτε για την ενιαία γραμμή ανάπτυξης του Ελληνικού Λόγου του Όντος.

Αλλά θα επανέλθουμε σε αυτά στο μέλλον. Εδώ μένουμε ακόμη στην Παρμενίδεια μεγαλόνοια. Σε σχέση προς το απόλυτο δεδομένο της ταύτισης νοείν και είναι, όπου η νόηση ταυτίζεται με το νόημα που νοεί και αυτό με το νου του, η σθεναρή αποδεικτική διαδικασία η οποία παράγει τα ιδιώματα του Όντος από την απόλυτη θέση του ΕΙΝΑΙ (όπως την ανέλυσα στο προηγούμενο Δελτίο 1) είναι και αυτή μέρος του φαινομενικού κόσμου και συνεπώς μετέχει στον εικονικό του χαρακτήρα, είναι, αυστηρά, και αυτή απάτη.

Προείπα ότι όχι ακριβώς. Διότι λέγοντας και αποδεικνύοντας ότι «το Ον είναι αγέννητο και ανώλεθρο», και παρόμοια για τα άλλα ιδιώματα του απόλυτου Όντος, λέμε μεν πάλι κατά βάθος «το Ον είναι ον», όπως κάνουμε και όταν λέμε ότι «αυτό το πράγμα είναι κόκκινο», αλλά στην πρώτη περίπτωση λέμε τη θεμελιώδη πρόταση άμεσα, ενώ στη δεύτερη έμμεσα. Το «αγέννητο» και τα άλλα της ακολουθίας του Όντος, είναι εσωτερικό ιδίωμα του Όντος αναπόσπαστο από αυτό, όπως δεν είναι κανένα «κόκκινο» και τα παρόμοια κατηγορήματα του Κόσμου των φαινομένων. «Το Ον είναι ον» περιγράφει την κατάσταση της σκέψης αμέσως πριν βυθιστεί στην ταυτωτική ενόραση του είναι, όπου το Νοείν ταυτίζεται απολύτως προς το Είναι.

Από το άλλο μέρος «αυτό το πράγμα είναι κόκκινο» περιγράφει μια πολύ προγενέστερη και επιφανειακώτερη κατάσταση της σκέψης, όπου ο Λόγος του Όντος δεν έχει αναδυθεί ακόμη. Έτσι, από το απόλυτο δεδομένο ΕΙΝΑΙ, «το Ον είναι ον» απέχει μια μόνο βαθμίδα, ενώ «αυτό το πράγμα είναι κόκκινο» πάρα πολλές. Όλες πάντως αυτές οι βαθμίδες είναι μέρος μιας και της αυτής απάτης που κατά βάθος αντιτίθεται συνολικά και απολύτως στην αλήθεια. Δεν μπορούν να υπάρχουν «πολλές μονές παρά τω Κυρίω» στο Παρμενίδειο

Θεώρημα, ούτε διαβαθμίσεις οντότητας και ύπαρξης και, συνεπώς, αλήθειας. Είτε ΕΙΝΑΙ είτε ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ. Και δεν ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ. Και δεν είναι δυνατόν να ΜΗΝ ΕΙΝΑΙ.

Με απόλυτη (και αναμενόμενη!) συνέπεια λοιπόν ο Παρμενίδης υποδηλώνει ακριβώς αυτό. Στο κομβικό σημείο του ποιήματός του όπου αρχίζει τη συναγωγή των ιδιωμάτων του Όντος από το ΕΙΝΑΙ γράφει (το χωρίο ολόκληρο το προανέφερα στο προηγούμενο Δελτίο 1):

μόνος δ ᾽έτι μῦθος οδοῖο

λείπεται ὡς᾽έστιν· ταύτῃ δ ᾽επὶ σήματ᾽ ᾽έασι

πολλὰ μάλ᾽ , ὡς᾽αγένητον᾽εὸν καὶ᾽ανώλεθρόν᾽εστιν,

μοῦνον γ᾽ ὁυλομελές τε καὶ᾽ατρεμὲς οὐδ ᾽ατέλεστον.

B8.1-4

[και έτσι μόνος λόγος οδού

υπολείπεται ότι ΕΙΝΑΙ. Και σε αυτή την οδό υπάρχουν σήματα

πάρα πολλά, ότι ον αγέννητο είναι και ανώλεθρο,

μόνο, ολομελές και ατρεμές και όχι ασυντέλεστο].

Και οι αποδείξεις ακόμη της θεωρίας του όντος είναι οδός, δρόμος –προς τη σύμπτωση του νοείν με το είναι, προς την ταύτιση νόησης και όντος. Και εδώ αρμόζει ο λόγος, όχι τελείως και αποκλειστικώς ακόμη το νοείν του είναι. Και τα ιδιώματα του Όντος, και οι αποδείξεις ως λόγοι, είναι Σήματα πάνω στην Οδό του Είναι. Είναι σήματα που σηματοδοτούν ότι πάμε καλά πριν το τέρμα και τέλος του δρόμου, την ταύτιση με το Είναι. Είναι απλώς σήματα, καλά όμως, ευοίωνα και ενθαρρυντικά σήματα.

Και τα σήματα είναι ονόματα. Είδαμε ότι στη θεμελιώδη του περιγραφή του φαινομενικού κόσμου στο τέλος της θεωρίας του όντος εξήγησε τη φαινομενικότητα ως ονοματοποιία. Και αντίστοιχα στο τέλος του δεύτερου μέρους του ποιήματός του όπου αναλύει τη δομή του κόσμου των φαινομένων, γράφει:

οὕτω τοι κατὰ δόξαν᾽έφυ τάδε καὶ νῦν᾽έασι

καὶ μετέπειτ᾽ ᾽απὸ τοῦδε τελευτήσωσι τραφέντα·

τοῖς δ ᾽όνομ᾽ ᾽άνθρωποι κατέθετ᾽ ᾽επίσημον εκάστῳ.

19.1-3

(Ίσως ορθότερα να αναγνωσθεί, παρά το hiatus, «᾽επὶ σῆμα»᾽ή «᾽επίσημα» αντί του

«ἐπίσημον»).

[Έτσι λοιπόν φαινομενικά έγιναν αυτά και τώρα υπάρχουν

και ύστερα από τώρα θα τελευτήσουν αφού τραφούν.

Και όνομα γι᾽ αυτό δε οι άνθρωποι κατέθεσαν (χαρακτηριστικό)

σήμα στο καθένα].

Όνομα και σήμα κατ᾽ ουσίαν ταυτίζονται. Έχουμε γενικότερα στον Παρμενίδη πολλά στοιχεία (μερικά ανέφερα και στο Δελτίο 1) μιας θεωρίας της γλώσσας. Θα την ξαναδούμε ευθύς αμέσως τη θεωρία των ονομάτων στο οντολογικό πλαίσιό της.

Το έργο του Παρμενίδη θα μπορούσε να είχε τελειώσει εδώ. Αποτελεί μια ευστρόγγυλη σφαίρα στην τελειότητά του. Όλα έχουν προβλεφθεί και συναχθεί σε μια αδήριτη ενότητα. Αλλά δεν του έφθανε. Γιατί βαθιά μέσα του πυρπολούσε το Ελληνικό βίωμα του κάλλους του κόσμου, τόσο ισχυρό όσο και το βίωμα της απολυτότητας του είναι. Το κάλλος της φυσικής ύπαρξης τον υποχρεώνει να μπει σε αυτό που γι᾽ αυτόν είναι η θεωρία της απάτης. Στην αρχή του δεύτερου αυτού μέρους του ποιήματός του όταν διακηρύσσει ότι θα εξηγήσει την κοσμική τάξη καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο, μιλά με μεγαλοπρέπεια και υψηλό ύφος για τα ουράνια:

ἐίσῃ δ᾽ ἀιθερίαν τε φύσιν τά τ᾽ ἐν ἀιθέρι πάντα
σήματα καὶ καθαρᾶς εὐαγέος ἠελίοιο
λαμπάδος ἐργ᾽ ἀίδηλα καὶ οἰππόθεν ἐξεγένοντο,
ἔργα τε κύκλωπος πεύσῃ περίφοιτα σελήνης
καὶ φύσιν, εἰδήσεις δὲ καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχοντα
ἔνθεν [μὲν γὰρ] ἔφυ τε καὶ ὥς μιν ἄγουσ(α) ἐπέδησεν
Ἀνάγκη
πείρατ᾽ ἔχειν ἄστρων.

B10.1-7

[Θα γνωρίσεις δε την αιθέρια φύση και όλα τα

σήματα στον αιθέρα και της καθαρής του αγίου Ηλίου

λαμπάδας τα έργα τα αόρατα και από πού εξέγιναν,

και τα έργα θα μάθεις τα περιπλανώμενα της κυκλοπρόσωπης

Σελήνης,

και τη φύση της, θα γνωρίσεις δε και τον ουρανό τον

περισφίγγοντα,

από πού γεννήθηκε, και πώς επάγοντάς τον η Σελήνη τον

δέσμευσε

να κρατάει τα όρια των άστρων].

(Σήματα πάλι είναι τα ίδια τα πράγματα, ακόμη και τα θειότερα σώματα των άστρων).

Φωνάζει εδώ η Ελληνική εμπειρία της αρμονίας του φυσικού στερεώματος, του κάλλους της φυσικής ύπαρξης εν κόσμω.

Και δέστε πώς ο τόνος μεταβάλλεται συμμεταβαλλόμενου του ύφους επί το φρικωδέστερον, όταν ο Παρμενίδης αναφέρεται στην τρομερή θεά, την αρχέγονη Πότνια που άρχει της γένεσης:

αι᾽γὰρ στεινότεραι πλῆντο πυρὸς᾽ακρήτοιο,

αι᾽δ᾽ ἐπὶ ταῖς νυκτός, μετὰ δὲ φλογὸς ἵεται ἀῖσα·

᾽εν δὲ μέσῳ τούτων Δαίμων ἣ πάντα κυβερνᾷ·

πᾶσιν γὰρ στυγεροῖο τόκου καὶ μίξιος᾽άρχει

πέμπουσ᾽ ᾽άρσενι θῆλυ μιγῆν τό τ᾽ ᾽εναντίον αὖτις

᾽άρσεν θηλυτέρῳ.

12.1-6

(προτιμώ την διόρθωση “πᾶσιν” αντί του “πάντα” από την προσθήκη “πάντα γὰρ < ἦ>” του Diels).

[διότι οι στενότερες (στεφάνες) γέμισαν με άκρατο πυρ,

οι δε επικείμενες με νύκτα, μετά όμως αφήνεται μοίρα φλογός·

στο μέσον δε αυτών η Δαίμων η οποία τα πάντα κυβερνά-

πάντων γαρ άρχει της στυγερής γέννας και της μείξης,

στέλνοντας στο αρσενικό το θήλυ να μιγεί, και πάλι το ενάντιο,

το αρσενικό στο θηλύτερο].

(Οι στεφάνες αναφέρονται στην αστρονομία του Παρμενίδη που δεν είναι του προκειμένου να αναπτύξω).

Οι θεοί βεβαίως για τον Παρμενίδη είναι μέρη του κοσμικού συστήματος, της διάταξης των φαινομένων. Εδώ είδαμε την αναφορά στη Μεγάλη Θεά παντοκράτειρα, την Αφροδίτη, την οποία ταύτιζε ο Παρμενίδης με τη χθόνια βασίλισσα, την Περσεφόνη, αφού η ίδια Αφροδίτη έστελνε τις ψυχές από τον Άδη στο φως του κόσμου και αντίστροφα (Σιμπλίκιος, Φυσικά, 39.18: καὶ τὰς ψυχὰς πέμπειν ποτὲ μὲν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐπὶ τὸ ἀειδές, ποτὲ δὲ ἀνάπαλίν φησιν [ο Παρμενίδης]. [Επομένως το απόσπασμα Β20 στον Diels-Kranz δεν είναι αμφίβολο, αλλά γνήσιο]. Η Μεγάλη Θεά συνέλαβε πρώτο θεό τον Πρωτόγονο πάσης δημιουργίας, τον Ερωτα:

πρώτιστον μὲν Ἔρωτα θεῶν μητίσατο πάντων

Β13

("μητίομαι" σημαίνει συλλαμβάνω με την σκέψη ένα πράγμα, ένα σχέδιο, μια λύση, μια μηχανή διεξόδου, μια δράση, ένα τεχνήεν έργο. Αριστα ταιριάζει εν προκειμένω και η οργανική εκτος από την διανοητική σημασία της λέξης «συλλαμβάνω» στα νεοελληνικά).

Τίποτε δεν δείχνει σαφέστερα την προτεραιότητα του βιώματος της ύπαρξης και της απολυτότητας του Είναι απέναντι στο βίωμα της ιερότητας και του θείου από αυτή τη διαδικασία παραγωγής των θεών μαζί με τη σύσταση του κόσμου. Είναι το βασικό αξίωμα της ενύπαρκτης θεότητας, ως ρίζας και βαθύτερης δύναμης της κοσμικής τάξης, και όχι ως υπερβατικής υπόστασης εκτός κόσμου. Είναι επίσης σημαντικό ότι ο Παρμενίδης δεν χρησιμοποιεί θρησκευτική ορολογία στο πρώτο μέρος του ποιήματός του παρά μόνο για να επικαλεσθεί την Ανάγκη, τη Δίκη και τη Μοίρα, θεότητες από τον παραΟλύμπιο θείο κόσμο, προσφιλείς στον Ορφισμό.

Όταν ο Παρμενίδης στρέφεται από τη θεωρία του όντος στη θεωρία των φαινομένων και από την καθαρή Οντολογία στην Κοσμογονία και Κοσμολογία, δεν επικαλείται το βίωμα του κάλλους που προσήγαγα ως ερμηνευτική αρχή – αυτό έκειτο πολύ βαθιά για να υπεισέρχεται συνειδητά σε κάθε μεγάλη τροπή του λόγου, και είχε ήδη ποιητικά και φιλοσοφικά εκφρασθεί στην αρχαϊκή εποχή με την ιδέα της φυσικής πραγματικότητας του Σύμπαντος ως ΚΟΣΜΟΥ, «καλής», όμορφης διάταξης. Επικαλείται όμως ο Παρμενίδης ένα εξίσου ισχυρό στοιχειώδες βίωμα (στοιχείο Ελληνισμού), αυτό της αριστείας.

Όπως ο Παρμενίδης είναι ο κράτιστος έχοντας διεισδύσει στα έγκατα της ύπαρξης, φθάνοντας σε αυτόν τον πυρήνα του απόλυτου Είναι, στην ευστρόγγυλη σφαίρα του παντελούς Όντος, και εκεί, απερίσπαστος από τον μερισμό και διαμελισμό του είναι σε

φαινόμενα, έχει ηρεμήσει τον νου του στην ταύτισή του με το νοείν του είναι – έτσι, όπως στην καθαρή θεώρηση του όντος αισθάνεται μοναδικός και αξεπέραστος, έτσι και θέλει να φανερωθεί ο καλύτερος στην ερμηνεία του κόσμου των φαινομένων. Λέει στον μαθητευόμενο σοφό (τον τότε και αείποτε) προς τον οποίο απευθύνει τον λόγο του ποιήματός του:

τόν σοι ἐγὼ διάκοσμον ἐοικότα πάντα φατίζω,

ὡς οὐ μή ποτέ τίς σε βροτῶν γνώμῃ παρελάσσῃ.

B8.60-1

(υιοθετώντας τη διόρθωση του Stein «γνώμῃ» αντί του «γνώμη»).

[αυτόν εγώ τον αληθοφανή διάκοσμο σου φανερώνω στην

ολότητά του,

έτσι ώστε ποτέ κανείς από τους θνητούς να μη σε ξεπεράσει

στη γνώμη (πεποίθηση γνώσης)].

Τα φαινόμενα είναι Κόσμος, έχουν όμορφη διάταξη, είναι διάκοσμος. Αλλά ο διάκοσμος αυτός δεν είναι αληθής και πραγματικός, είναι «ἐοικώς», μοιάζει με αλήθεια και πραγματικότητα, ενώ δεν είναι. Είναι απάτη, σαν τη Βουδιστική Maya.

Διαπιστώσαμε ήδη μια καίρια διαφορά μεταξύ Ινδικής και Ελληνικής σύλληψης. Πίσω από τον πέπλο της απάτης στον Βουδισμό βρίσκεται το Μηδέν. Πισω από τον κόσμο των φαινομένων στον Παρμενίδη βρίσκεται η παντοδυναμία της παντέλειας του απόλυτου Οντος. Μια δεύτερη διαφορά προβάλλεται απαστράπτουσα εδώ. Ο Κόσμος των Φαινομένων είναι όντως απάτη. Μόνο που το βίωμα της ύπαρξης και του αγώνα και της αριστείας είναι πολύ βαθιά ριζωμένο και ισχυρό στον Ελληνισμό για να μπορέσει η θεωρία του απόλυτου Είναι να οδηγεί σε μια πρακτική και ηθική της εγκατάλειψης και της απάρνησης. Όπως δεν υπάρχει οντολογικός Μηδενισμός στην θεωρία του Απόλυτου Είναι, έτσι δεν νοείται και βιοθεωρητικός ή πρακτικός Μηδενισμός σαν συνέπεια της απάτης του φαίνεσθαι. Ο Παρμενίδης υπερέχει στην «απατηλή σοφία» αυτού του κόσμου από κάθε θνητό, και μπορεί να κάνει όποιον θα τον ακούσει προσεκτικά το ίδιο ακατανίκητο σε εγκόσμια θεωρία και πράξη. Είναι μια αποκαλυπτική στιγμή του αιώνιου Ελληνικού Πνεύματος.

Και δεν τελειώσαμε ακόμη με τις διαστάσεις που έχει το γιατί ο Παρμενίδης, έχοντας φθάσει στην απόλυτη αλήθεια, ξαναγυρίζει στον κόσμο της απάτης για να τον εξηγήσει, να τον καταλάβει και να δράσει εντός του. Διαγνώσαμε μια πρώτη ανομολόγητη αλλά εκφρασμένη διάσταση στο βίωμα του (φυσικού) κάλλους. Δεύτερη διάσταση φανερώθηκε, ρητή αυτή από τον ίδιο τον Παρμενίδη, με το Βίωμα του Αγώνα και της Αριστείας.

Υπάρχει και τρίτη, επιστημολογικά βαθύτερη διάσταση. Μας την λέει ο Παρμενίδης στη

μυθολογική εισαγωγή του ποιήματός του. Η Μεγάλη Θεά στην οποία οδηγείται από τις Ηλιάδες Κόρες κατά την αναζήτησή του ο Παρμενίδης εποχούμενος σε άρμα που σύρουν νοήμονα άλογα, του αποκαλύπτει το Διπλό Μυστήριο της Ὑπαρξης. Του λέει προφρόνως υποδεχόμενη αυτόν:

χρεὼ δέ σε πάντα πυθέσθαι

ἠμὲν Ἀληθείης εὐκυκλέος ἀτρεμὲς ἦτορ

ἠδὲ βροτῶν δόξας, ταῖς οὐκ ἔνι πίστις ἀληθής.

ἀλλ ἔμπης καὶ ταῦτα μαθήσεαι, ὡς τὰ δοκοῦντα

χρῆν δοκίμως εἶναι διὰ παντὸς πάντα περῶντα.

B1.28-32

[είναι πεπρωμένο δε συ να γνωρίσεις τα πάντα,

τόσο της ευκύκλου Αλήθειας την ατρεμή καρδιά

όσο και τις δοξασίες των θνητών, στις οποίες δεν υπάρχει αληθής

πεποίθηση.

αλλά εντούτοις θα τα μάθεις και αυτά (έτσι), ότι τα δοκούντα

πρέπει να έχουν δοκίμως, τα πάντα διαπερώντα δια παντός].

Αυτά που μαθαίνει από τη Θεά ο Παρμενίδης είναι αυτά που διδάσκει στα ακολουθούντα δυο μέρη του έργου του, τη θεωρία του Όντος και τη θεωρία των Φαινομένων, ή την Αλήθεια και την Απάτη.

Η Αλήθεια εδώ είναι «εύκυκλος» και είδαμε ότι το απόλυτο Ον είναι σαν τον όγκο μιας «ευκύκλου σφαίρης» (B8.43). Στην άτρεμη καρδιά («ἀτρεμὲς ἦτορ») της Αλήθειας αντιστοιχεί το ατρεμές του Όντος (B8.4). Η Θεά λέει προληπτικά αυτό που θα εξηγηθεί εν συνεχεία. Το ίδιο και στο δεύτερο σκέλος της επαγγελίας της. Θα μάθει ο Παρμενίδης και τις «δόξες» των θνητών στις οποίες δεν υπάρχει «πίστις αληθής». Είδαμε επίσης ότι η γένεση και η φθορά της πολλαπλότητας πραγμάτων που απαρτίζουν τον κόσμο των φαινομένων είναι «κατά δόξαν» (B19.1). Δόξες είναι αυτά που νομίζουν οι θνητοί, τα φαινόμενα, όχι αλήθειες και όντα. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο ο Παρμενίδης περιγράφει τη μετάβαση από τη διδασκαλία της αλήθειας στη διδασκαλία της απάτης εκεί όπου το ποίημά του χωρίζεται στα δύο:

ἐν τῷ σοι παύω πιστὸν λόγον ἠδὲ νόημα

ἀμφὶς ἀληθείης· δόξας δ ἀπὸ τοῦδε βροτείας

μάνθανε κόσμον ἐμῶν ἐπέων ἀπατηλὸν ἀκούων.

B8.50-2

[με αυτό εδώ παύω τον αξιόπιστο λόγο και τη σκέψη

περί της αλήθειας· και από τώρα μάθαινε τις θνητές

δόξες ακούγοντας την απατηλή τάξη των λόγων μου].

Η μεγαλύτερη όμως αποκάλυψη βρίσκεται στον τελευταίο στίχο εδώ και ιδιαίτερα στον τελευταίο σωζόμενο στίχο του μυθολογικού προλόγου του έργου. Εξηγούμαι. Το βίωμα του Ελληνισμού είναι της τάξης, όχι της αταξίας του Κόσμου. Η φυσική ύπαρξη, το Σύμπαν, είναι ΚΟΣΜΟΣ. Και αντιστοίχως η βέλτιστη και κράτιστη θεωρία του κόσμου των φαινομένων που θα μας διδάξει ο Παρμενίδης έχει «κόσμο» - «κόσμον ἐμῶν ἐπέων… ἀκούων». Βέβαια ο κόσμος αυτός, η εύτακτη διάρθρωση των λόγων του περί του κόσμου τούτου, είναι και αυτός απατηλός. Δεν είναι η αλήθεια. Αλλά για να είναι καν αληθοφανής, για να έχει καν τη δύναμη να παραπλανά αυτή η διάρθρωση των φαινομένων και ο άριστος λόγος που την λέει και την ερμηνεύει αναπαράγοντάς την, πρέπει να έχει συνοχή, ένα απείκασμα τουλάχιστον συνοχής, να μιμείται όσο το δυνατόν την απόλυτη συνοχή του Όντος. Εδώ έγκειται το δεύτερο μεγάλο μυστικό μετά το μυστικό του απόλυτου Είναι. Η μίμηση του Όντος είναι αυτό που κάνει να στέκεται η Απάτη, όσο ενδέχεται να ίσταται. Και η μίμηση μάλιστα στο κεντρικό, εστιακό σημείο, στην καρδιά της αλήθειας: στη συνοχή.

Και αυτό λέει στον Κούρο Παρμενίδη η Μεγάλη θεά στον πρόλογο: τα δοκούντα (αυτά που νομίζουν οι θνητοί), για να είναι δοκούντα με αξίωση αληθοφάνειας, πρέπει να έχουν δοκίμως, να είναι δόκιμα, και δόκιμα είναι στη θεωρία των φαινομένων όταν «διαπερνούν τα πάντα δια παντός», όταν διαπερνούν το καθένα φαινόμενο δια παντός του πεδίου των φαινομένων. [Και προσέξτε την υφολογική έμφαση που δίνει στην εξαγγελία της θεάς η διπλή παρήχηση «δοκοῦντα-δοκίμως» και «διὰ παντὸς πάντα περῶντα».]

Αυτό που λέει η θεά σημαίνει δυο πράγματα: Πρώτον, τη συνοχή του οικοδομήματος των φαινομενικών πραγματικοτήτων. Χωρίς αυτήν το οικοδόμημα καταρρέει στον πόντο του χάους, στο απόλυτο μηδέν και μη ον, και δεν είναι καν απατηλό φαινόμενο. Θα δούμε στη συνέχεια της Οδύσσειάς μας πώς από αυτή την ιδέα αναπτύσσεται η ιδέα της Ελληνικής αρμονίας ως κοσμοσώτειρας δύναμης. Αλλά υπάρχει και κάτι άλλο, το δεύτερο πράγμα που σημαίνεται με τον καταληκτικό λόγο της Θεάς. Και αυτό έχει να κάνει με την αιτία της συνοχής. Είναι ότι το παν διαρθρώνεται βάσει ορισμένων αρχών που διήκουν δια παντός και δι' εκάστου, σε κάθε τι και στα πάντα. Το πεδίο των φαινομένων ολοκληρώνεται σε μια μιμητική ενότητα, και με αυτόν τον τρόπο μπορεί κατά κάποιο απατηλό τρόπο να σταθεί πάνω από την καταβόθρα του Μηδενός και του Μη Όντος, επειδή λίγες ορισμένες αρχές το οργανώνουν σε ένα όλο με συνοχή. Εδώ γεννήθηκε η εμπειρία στην οποία στηρίζεται και το οικοδόμημα της Επιστήμης και του επιστημονικού νόμου. Θα δούμε στο επόμενο Δελτίο πώς το προκείμενο είναι μέρος μιας γενικότερης ελληνικής σταθεροποίησης του Φαίνεσθαι δια

του Είναι.

Αυτά που υποδηλώνει η Θεά στις εξαγγελίες της είναι αυτά που διαρθρώνει ο Παρμενίδης στο ποίημά του. Πρώτα αναπτύσσει τον λόγο του Όντος. Μετά τρέπεται στη θεωρία των φαινομένων με το χωρίο που προανέφερα (B8.50-2). Και εκεί αρχίζει με τις αρχές που διήκουν δια παντός του κόσμου των φαινομένων, κάνοντάς τον Κόσμο, αν και απατηλό. Όπως είπα, η απάτη θέλει δύναμη για να παραπλανήσει αποτελεσματικά. Και αυτή την βρίσκει, όταν την βρίσκει, στη μίμηση του απόλυτου Όντος. (Η Πλατωνική θεωρία της Μίμησης έχει εδώ την καταγωγή της).

Ποιες είναι οι αρχές που μπορούν να συστήσουν τα φαινόμενα σε κόσμο, σε τάξη, σε διάρθρωση συνοχής; Ποιος είναι ο Λόγος των Φαινομένων;

Για να έχουμε πολλαπλότητα, κίνηση, διαφοροποίηση και ενδεχομενικότητα (τη δυνατότητα του άλλως είναι), χρειαζόμαστε τουλάχιστον δυο πρώτες αρχές και αιτίες των πραγμάτων. Από μία δεν γίνεται, εκτός αν τεχνηέντως εισαγάγουμε σε αυτή κάποιον παράγοντα διαφοροποίησης, οπότε έχουμε εγκαθιδρύσει στη μια αρχή εγγενή δυισμό. Π.χ. στην αρχή του Αναξίμανδρου, το Άπειρο, εμφιλοχωρεί μια «άίδιος κίνησις», η οποία προκαλεί εκκρίσεις, από καιρού εις καιρόν «κατά την τάξιν του χρόνου», των βασικών στοιχειωδών διπόλων από τα οποία συντίθενται και εις τα οποία αποσυντίθενται οι κόσμοι.

[Τις δυσκολίες και τη διάρθρωση ενός συνεπούς Μονιστικού Συστήματος σε σχέση με ένα Δυιστικό μπορείτε να παρακολουθήσετε στις μελέτες μου για τον πρώιμο Ορφισμό και Πυθαγορισμό. Δείτε: 1) «Ο Μονισμός του Σκότους και ο Δυισμός Πέρατος-Απείρου», στο βιβλίο μου «Περί τέλους» σσ. 111-192. 2) «The Monism of Darkness and the Dualism of Limit and Indeterminacy" στο Apostolos L. Pierris, The Emergence of Reason from the Spirit of Mystery", vol. II, Mystery and Philosophy, pp. 43-118. 3) "Origin and Nature of Early Pythagorean Cosmogony: Comparative Study of Philosophical Beginnings", στο ίδιο βιβλίο μου, pp. 171-320. 4) "On the Cohesion of Being and on the Existence of Non-Being", στο ίδιο βιβλίο μου, pp. 321-332].

Για να έχουμε τον κόσμο των Φαινομένων απαιτούνται δυο τουλάχιστον πρώτιστες αρχές. Κατά τον Πυθαγορισμό δεν χρειάζονται περισσότερες από δύο. Εδώ έγκειται η ιδιαίτερη ισχύς του Δυισμού για το Ελληνικό Πνεύμα. Πρόκειται και για μια οργανωτική οικονομία της λογικής της πραγματικότητας. Θα αναλύσω τη δύναμη αυτή του Δυισμού σε επόμενο κείμενο.

Ο Πυθαγορικός πάντως Δυισμός έγινε μείζων κατευθυντήρια γραμμή στην ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας διαμορφώνοντας τον Πλατωνισμό και τον Αριστοτελισμό. Το Εν και η Αόριστος Δυάς είναι οι έσχατες μεταφυσικές αρχές για τον Πλάτωνα, η καθαρή ενέργεια (το απολύτως ενεργείᾳ ον) της νόησης που νοεί εαυτήν (= ο Θεός) και η καθαρή, πρώτη ύλη ως δέσμη δυνατοτήτων (το απολύτως δυνάμει ον), είναι οι αντίστοιχες αρχές του Αριστοτέλη. Παρατηρούμε ότι αναλόγως του ποιο αντιθετικό δίπολο από τον Παρμενίδειο Πίνακα των Αντιθέτων παραπάνω θεωρείται το θεμελιωδέστερο προκρίνεται ο κατάλληλος πρωταρχικός Δυισμός των πρωτίστων Αρχών. Ο Αριστοτέλης τονίζει την αντίθεση αναγκαιότητας/ενδεχομενικότητας. Ο Πλάτων, με τους υστερότερους Πυθαγόρειους, και η

Πρώτη Ακαδημία, την αντίθεση ενός / πολλαπλότητας. [Βλέπε τη μελέτη μου “The Other Platonic Principle”, στο Apostolow L. Pierris (ed.), Aristotle on Plato: The Metaphysical Question, Proceedings of the Symposium Philosophiae Secundum Therense, June 30-July 7, 2002, pp. 239-291] . Ο Πυθαγόρας και ο πρώιμος Πυθαγορισμός είχε στοιχειοθετήσει μια πρωταρχική αντίθεση Πέρατος/Απείρου. Άλλοι είχαν θεωρήσει βασικότερη την αντίθεση ταυτότητας/ετερότητας ή στάσης/κίνησης και είχαν αντιστοίχως θέσει ως αρχές το Ταυτόν και το Άλλο.

Για τον Παρμενίδη, η θεωρία του του Όντος, του έδινε την τέλεια θεμελίωση για να προσδιορίσει την απαιτούμενη αρχική αντίθεση και να οικοδομήσει την παραγωγή όλης της φαινομενικής, εικονικής πραγματικότητας από αυτές τις δυο πρώτες αρχές. Μια θεμελίωση τόσο γερή που η επιρροή της ήταν καθολική και καθοριστική στη μετέπειτα εξέλιξη της φιλοσοφικής σκέψης, όπως το διατύπωσε ο Αριστοτέλης:

ἔδοξε γὰρ αὐτοῖς πάντ᾽ ἔσεσθαι ἓν τὰ ὄντα, αὐτὸ τὸ ὄν, ἐι μή τις λύσει καὶ οὐδὲ βαδιεῖται τῷ Παρμενίδου λόγῳ «οὐ γὰρ μήποτε τοῦτο δαμῇ, εἶναι μὴ ἐόντα», ἀλλ᾽ ἀνάγκη εἶναι τὸ μὴ ὂν δεῖξαι ὅτι ἔστιν· οὕτω γάρ, ἐκ τοῦ ὄντος καὶ ἄλλου τινός, τὰ ὄντα ἔσεσθαι, ἐι πολλά ἐστίν.

Μετά τα Φυσικά, Ν, 1088 b36 sqq.

[γιατί νόμισαν όλοι αυτοί (δηλαδή οι φιλόσοφοι μετά τον Παρμενίδη) ότι θα είναι ένα όλα τα όντα, αυτό το Ον, αν κανείς δεν λύσει, και δεν έρθει να αντιμετωπίσει κατευθείαν, τον λόγο του Παρμενίδη «δεν πρόκειται ποτέ αυτό να δαμασθεί, το να είναι χωρίς να είναι», αλλά είναι ανάγκη (για να αποφευχθεί το Παρμενίδειο θεώρημα του ενός Οντος) να δειχθεί ότι το μη ον είναι· γιατί μόνο έτσι, εκ του όντος και κάποιου άλλου, θα υπάρξουν τα όντα, αν είναι πολλά].

Η φράση του Παρμενίδη είναι από την αρχή του μεγάλου αποσπάσματος Β7-8. Είναι μια εξαιρετικά ισχυρή διατύπωση της «πολεμικής κραυγής» του που σημείωσα στο προηγούμενο Δελτίο. Δεν πρόκειται ποτέ να αποδειχθεί, να συλληφθεί, να παράσχει στέρεα βάση για σκέψη το ότι κάτι είναι χωρίς να είναι. Ήταν σαν κεραυνός του Διός εν αιθρία. Και όλοι χτυπήθηκαν από τη δύναμη του λόγου αυτού, μηδέ του Αριστοτέλους εξαιρουμένου.

Έτσι ο Παρμενίδης έχει τη μόνη «λογική» διέξοδο από το απόλυτο δίλημμα που έθεσε. Αν είναι να υπάρχουν πολλά όντα, ο Πυθαγόρας έχει δίκαιο, πρέπει να υπάρχουν δυο αρχές, και αφού η μια όντως υπάρχει, αυτό το Ον (όπως λέει ο Αριστοτέλης), τότε πρέπει να υπάρχει κάπως το μη ον για να διαδραματίσει τον ρόλο της άλλης αρχής. Και αυτό έκαναν οι πεπλανημένοι θνητοί. Πήραν στις δοξασίες τους (δηλαδή στη φαντασία τους) αυτά τα δυο ως αρχές, το Ον και το Μη-Ον, και τις επένδυσαν με φυσικά χαρακτηριστικά, αυτά από τα φαινόμενα που ταίριαζαν περισσότερο σε αυτές. Έτσι έφτιαξαν τις δυο υπέρτατες φυσικές αρχές του κόσμου των φαινομένων. Να ποιες:

μορφὰς γὰρ κατέθεντο δύο γνώμας ὀνομάζειν·
τῶν μίαν οὐ χρεὼν ἐστιν - ἐν ᾧ πεπλανημένοι εἰσιν –
τἀντία δ᾽ ἐκρίναντο δέμας καὶ σήματ᾽ ἔθεντο
χωρὶς ἀπ᾽ ἀλλήλων, τῇ μὲν φλογὸς αἰθέριον πῦρ,
ἠπιόφρον, μέγ᾽ ἀραιόν [ελαφρόν], εἰαυτῷ πάντοσε
τωὐτόν,
τῷ δ᾽ ἑτέρῳ μὴ τωὐτόν· ἀτὰρ κἀκεῖνο κατ᾽ αὐτό
τἀντία νύκτ᾽ ἀδαῆ, πυκινὸν δέμας ἐμβριθές τε.

(υιοθετώντας τη γραφή «ἠπιόφρον» του Preller αντί του «ἤπιον᾽όν» και προκρίνοντας το «ἀραιόν» αντί του «ἐλαφρόν» όπως εκείνος, εξηγώντας έτσι παλαιογραφικά την παρουσία του δεύτερου και υπέρ το μέτρον επιθέτου «ἐλαφρόν» στη χειρογραφική παράδοση. Και παράβαλε το «ἠπιόφρων φιλότητος ὁρμή» του Εμπεδοκλή).

[Κατέθεσαν λοιπόν (οι θνητοί) γνώμες να ονομάσουν δύο

μορφές,

από τις οποίες τη μία δεν έπρεπε –και σ᾽ αυτό πλανώνται –

και διαχώρισαν αντιθετικά το σώμα (των δυο μορφών),

και έθεσαν σήματα

χωριστά μεταξύ τους, από τη μια μεριά το αιθέριο πυρ της

φλογός,

ηπιόφρον, ακραία αραιό, ταυτόν πάντοτε προς τον εαυτό του,

και μη ταυτόν προς το έτερο· και βέβαια και εκείνο καθ᾽ εαυτό

τα ενάντια, νύχτα άφωτη, πυκνό σώμα και βαρύ].

Για μια στιγμή προσέξτε το επαναληπτικό “κατέθεντο”-“έθεντο”. Ολο το κοσμοείδωλο βασίζεται σε συμβάσεις – ειναι μια γλωσσική σύμβαση.

Να προχωρήσουμε όμως. Το φυσικό σώμα του Όντος είναι το καθαρό φως. Το φυσικό σώμα του Μη Όντος είναι το παχύ Σκοτάδι, η βαριά και πυκνή αφώτιστη Νύχτα, ο Άδης, Άιδης της σκοτεινής αορασίας. Προσεχέστερα σε αυτές τις αρχές από τα κοινότερα στοιχεία είναι αντιστοίχως το πυρ και η γη. Γι᾽ αυτό πέρασε εν μέρει στη δοξογραφική παράδοση η άποψη ότι οι δυο αρχές του Παρμενίδη είναι το πυρ και η γη. Ο Αριστοτέλης είναι ακριβέστερος:

ἀναγκαζόμενος δ᾽ ἀκολουθεῖν τοῖς φαινομένοις καὶ τὸ ἕν μὲν κατὰ τὸν λόγον, πλείω δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν ὑπολαμβάνων εἶναι, δύο τὰς αἰτίας καὶ δύο τὰς ἀρχὰς πάλιν τίθησι, θερμὸν καὶ

ψυχρόν, οἷον πῦρ καὶ γῆν λέγων, τούτων δὲ κατὰ μὲν τὸ ὂν τὸ θερμὸν τάττει, θάτερον δὲ κατὰ τὸ μὴ ὄν.

ΜεταΦυσικά, Α, 986b29 sqq.

[αναγκαζόμενος δε (ο Παρμενίδης) να ακολουθήσει τα φαινόμενα, και θεωρώντας ότι κατά μεν τον Λόγον υπάρχει το εν, κατά δε την αίσθηση περισσότερα, θέτει πάλι (αντί της μιας) δύο αιτίες και δύο αρχές, το θερμό και το ψυχρό, σαν να λέει πυρ και γη. Και από αυτά το μεν θερμό τάσσει κατά το ον, το άλλο δε κατά το μη ον].

Ίσως ο Θεόφραστος ξεκίνησε τη σύγχυση γράφοντας άλλοτε χαλαρότερα ως εάν ο Παρμενίδης έθετε ως αρχές το πυρ και τη γη (28 Α7 DK), άλλοτε δε προσεκτικότερα και ακριβέστερα την Αριστοτέλεια άποψη περί θερμού και ψυχρού (28Α 46 DK). Ο Σιμπλίκιος μας δίνει τις δυο γραμμές στη σωστή τους ιεράρχηση:

…οἱ μὲν δύο, ὡς Παρμενίδης ἐν τοῖς πρὸς δόξαν, πῦρ καὶ γῆν᾽ ἢ μᾶλλον φῶς καὶ σκότος.

Α34

[(και από αυτούς που θέτουν πεπερασμένες αρχές) άλλοι μεν (έθεσαν) δύο, όπως ο Παρμενίδης στο μέρος του έργου του που αναφέρεται στη δόξα, το πυρ και τη γη, ή μάλλον το φως και το σκότος].

Οι αποδιδόμενοι στον Πλούταρχο «Στρωματείς» εξηγούν το ζήτημα περισσότερο:

λέγει δὲ τὴν γῆν τοῦ πυκνοῦ καταρρυέντος [αέρος]

γεγονέναι.

Α22

[λέγει δε (ο Παρμενίδης) ότι η Γη έγινε όταν έρευσε κάτω συλλήβδην το πυκνό].

Το Φως και το Σκότος είναι οι αρχές. Κοντύτερα στο Φως είναι το στοιχείο που ξέρουμε πυρ. Κοντύτερα στο Παρμενίδειο Σκότος (πυκνό, βαρύ, ψυχρό) είναι το στοιχείο που ξέρουμε ως γη.

Το ξεκαθαρίζει και ο ίδιος ο Παρμενίδης:

αὐτὰρ ἐπειδὴ πάντα φάος καὶ νὺξ ὀνόμασται

καὶ τὰ κατὰ σφετέρας δυνάμεις ἐπὶ τοῖσί τε καὶ τοῖς,

πᾶν πλέον ἐστιν ὁμοῦ φάεος καὶ νυκτὸς ἀφάντου

ἴσων ἀμφοτέρων, ἐπεὶ οὐδετέρῳ μέτα μηδέν.

B9

[Λοιπόν επειδή τα πάντα Φως και Νυξ έχουν ονομασθεί

και κατά τις οικείες αυτών δυνάμεις σε αυτά και εκείνα (τα

πράγματα),

το παν είναι γεμάτο ομοίως από Φως και άφαντη Νύχτα,

ισοδύναμων αμφότερων, επειδή σε κανένα από τα δύο μετέχει

(μόνο το) μηδέν].

Δηλαδή μόνο το μηδέν δεν μετέχει σε ένα από τα δύο και άρα, αφού είναι ισοδύναμα, και στο άλλο. Τίποτα δεν υπάρχει που να μη μετέχει σε αυτά. Και να υπάρχει βεβαίως «κατά δόξαν», σύμφωνα με το κοσμοείδωλο που οι θνητοί πλέκουν πάνω στις αισθήσεις. Βλέπουμε συνεχώς να τονίζεται η θεματολογία του ονόματος, μιας σύμβασης. Οι αισθήσεις γίνονται κοσμοείδωλο μέσα από τη γλώσσα. Εκεί βρίσκεται ο ένοχος που μας πλανά. Και ειναι συμβατικός.

Οι δυο αρχές εξικνούνται σε όλο τον κόσμο των φαινομένων διαπερνώντας το παν και έκαστο πράγμα μέσα στο παν. Η διάρθρωση του πεδίου των φαινομένων σε Κόσμο γίνεται γιατί αυτές οι δύο αρχές πλέκουν όλη την πλοκή του υφάσματος της φαινομενικής ύπαρξης – οι δυο αυτές αρχές κατά τις οικείες τους δυνάμεις, δηλαδή κατά τα σήματα που έβαλαν οι θνητοί στις δυο κατατεθημένες από αυτούς μορφές ως αρχές (προαναφερθέν απόσπασμα B8.53 qq.). Τέτοιες δυνάμεις- σήματα είναι το γαλήνιο και μαλακό, αραιό, ελαφρύ, φωτεινό, θερμό για την πρώτη αρχή, το σκληρό, πυκνό, βαρύ, σκοτεινό, ψυχρό για την αντιθετική δεύτερη.

Η ανάμιξη των μορφών αυτών και των δυναμικών ιδιοτήτων τους, των αρχών και των σημάτων τους, των ονομάτων εντέλει αυτών, είναι που συγκροτεί ένα ψευδοέν ολοκλήρωσης της ανυπαρξίας των φαινομένων και κάνει έναν κόσμο από την χύση του Χάους του μη όντος και ένα ευλογοφανές δόξασμα, ένα αληθοφανές κοσμοθεώρημα, από την απάτη του μηδενός και τα είδωλά του. Ό,τι εξήγγειλε η θεά στο τέλος του προλόγου του Παρμενίδειου ποιήματος τα κάνει ο Παρμενίδης στο δεύτερο μέρος του έργου του. Και εκάλυπτε όλο το πεδίο των φαινομένων επεξηγώντας την πλοκή των δύο αρχών στο κοσμικό και κοσμοειδωλικό κατασκεύασμα της εύλογης απάτης. Όπως γράφει ο Σιμπλίκιος (που είχε ολόκληρο το ποίημα τον 6ο αιώνα μ.Χ.):

Παρμενίδης δὲ περὶ τῶν ἀισθητῶν ἄρξασθαί φησι λέγειν·
πῶς γαῖα καὶ ἥλιος ἠδὲ σελήνη
ἀιθήρ τε ξυνὸς γάλα τ᾽ οὐράνιον καὶ ὄλυμπος
ἔσχατος ἠδ ᾽άστρων θερμὸν μένος ὡρμήθησαν

γίγνεσθαι.
καὶ τῶν γινομένων καὶ φθειρομένων μέχρι τῶν μορίων
τῶν ζῴων τὴν γένεσιν παραδίδωσι.

B11

[Ο Παρμενίδης δε λέγει ότι θα αρχίσει να μιλάει περί των αισθητών

πως η Γη και ο Ηλιος μα και η Σελήνη

ο κοινός Αιθήρ και ο ουράνιος Γαλαξίας και ο Όλυμπος

ο έσχατος και πάλι το πύρινο μένος των άστρων όρμησαν να

γίνουν.

Και παραδίδει την γένεση των γιγνομένων και φθειρομένων

φθάνοντας μέχρι τα μόρια των ζώων].

Όλα πλέκονται και όλα εξηγούνται από τις δύο αρχές με άκρα συνοχή. Έτσι στήνεται ο απατηλός λόγος του Παρμενίδη, καλύτερος από κάθε άλλο. Μια περίλαμπρη απάτη, ένας γοητευτικός αντικατοπτρισμός στην έρημο του Μη Όντος. Και όλα αυτά ενώ το μόνο που υπάρχει στ' αλήθεια είναι το Απόλυτο Ον, ταυτόν με τον εαυτό του, αναγκαίο, ακίνητο, μοναδικό, αδιαφοροποίητο, παντελές, με το νοείν να είναι η τελειότητά του ως καθαρή νοητικότητα, το Απόλυτο Ον το οποίο ανακαλύπτουμε ταυτιζόμενοι με αυτό, χάνοντας την απάτη των αισθήσεων αλλά και της σκέψης μας, βυθιζόμενοι στον εαυτό μας, εξαίφνης βρίσκοντας ότι είμαστε ένα όνομά Του, και χάνοντας και αυτή την εύρεσή μας απολλύμενοι στην ομοιογένειά του. Με το «ειμαι Αυτο᾽» της συνείδησης τότε πριν ακριβώς την απόλυτη ταύτιση επαναλαμβάνουμε την ταυτολογία «το Ον είναι ον», για να αναρπαγούμε ευθύς μετά στο αιώνιο, μονοειδες ΕΙΝΑΙ.

Μένει ένα ακόμη καίρια σημαντικό μέρος του Συστήματος του Παρμενίδη και αφορά στην θεωρία του για τις αισθήσεις και την σκέψη στον Κόσμο των Φαινομένων, και πως αυτή και αυτές σχετίζονται προς την νόηση του Οντος. Θα το αναλύσω αυτό το θέμα στο επόμενο Δελτίο μαζύ με την θεωρία της Σταθεροποίησης του Φαίνεσθαι δια του Είναι.

Η επόμενη τρίτη εκδήλωση του ΚΓ' Κύκλου θα γίνει κατά το πρόγραμμα την Πέμπτη 2 Δεκεμβρίου στις 8.30 το βράδυ.

Το θέμα του σεμιναρίου είναι:

Η Ιερότητα της Δύναμης και ο Αγών Αριστείας.

Τι είναι η Δικαιοσύνη;

Ξεκινώντας από την ολοκλήρωση του θέματος της κοσμικής τάξης και του σκοπού της ύπαρξης θα ερευνήσουμε το εάν και κατά πόσον αυτά τα δύο είναι συμβατά μεταξύ τους, αν δηλαδή η δομή και λειτουργία του κόσμου είναι διαρθρωμένη έτσι ώστε να διευκολύνει ή να εμποδίζει την επίτευξη της τελειότητας μέσα σε αυτόν. Με άλλη διατύπωση το ερώτημα είναι ποια είναι η θέση της Μοίρας σε ένα φυσικό σύστημα αυτοπραγμάτωσης. Και με τρίτη, μελετούμε τι είναι τα όρια και αν το πέρας ορίζοντας περιορίζει ή περατώνοντας τελειώνει και τελειοποιεί.

Από αυτό το σημείο άμεση είναι η μετάβαση στο ρόλο της Δύναμης και στο νόημα της Δικαιοσύνης μέσα σε ένα πεδίο ύπαρξης αναπτυσσόμενο μεταξύ της Μοίρας και του Αγώνα Τελειότητας.

Θέλουμε να δούμε αν μοίρα, κοσμική τάξη, τελειότητα, αγώνας, πέρας, ελευθερία, δύναμη, δικαιοσύνη – αν δένουν μαζύ και εναρμονίζονται και συνεργούν, ή το αντίθετο.

Η εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης, Πλατεία Γεωργίου Α’, 2ος όροφος.

Μετά την ομιλία ακολουθεί διεξοδική, ανοικτή συζήτηση.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.